

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

"Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için Maurice Wohl Charitable Foundation'a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demektir."

Hukat 5780

Koelet, Tolstoy ve Kızıl İnek

Peraşamızın başında yer alan *para aduma*, yani "kızıl inek" emri, *mitsvaların* anlaşılması en zor olanı olarak bilinir. Açılış sözleri, *zot hukat aTora*, "bu, Tora'da bir *hokun* en üstün örneğidir" anlamında değerlendirilir. Başka bir deyişle, ardındaki mantık belirsiz olan, hatta belki de sırrına ermenin mümkün olmadığı bir kanun söz konusudur.

Para aduma uygulaması, ölü bir bedenle temas etmiş veya belli bazı şekillerde yakınında bulunmuş kişilerin arındırılmasına yönelik bir ritüeldi. Ölü bir beden, *tuma* adı verilen manevi kirliliğin başlıca kaynağıdır ve yaşayan kişilerde sebep olduğu *tuma*, etkilenen kişinin, yedi gün süren bir arınma sürecinden geçmediği sürece Mişkan veya Bet-Amikdaş bölgesinin içine girememesi anlamına gelirdi.

Arınma sürecinin kilit bir ögesi, bir Koen'in, "paklama suyu" olarak adlandırılan özel olarak hazırlanmış bir sıvıyı üçüncü ve yedinci günlerde bu *tumadan* etkilenmiş olan kişinin üzerine serpmesini içermektedir. Öncelikle hiçbir bedensel kusuru olmayan ve daha önce hiçbir işe koşulmamış – üzerine hiçbir zaman boyunduruk vurulmamış – kızıl bir inek bulmak gerekiyordu. Bu inek kurala uygun şekilde kesilir ve kampın dışında yakılırdı. Sedir dalı, zufa otu ve kırmızı bir yün iplik ateşin içine katılır ve küller, "yaşayan sular", yani taze kaynak suyu içeren bir kabın içine konurdu. Ölüye temas nedeniyle *tame* hale gelmiş olan insanların üzerine serpilmiş sıvı buydu. Bu uygulamanın kendi içinde çelişkili görünen öğelerinden biri, paklama suyu her ne kadar *tame* durumdaki insanları arındırıyorsa da, bu suyun hazırlanmasında görev alan kişilerin *tame* olmasına yol açıyor olmasıydı.

Bu ritüel her ne kadar Bet-Amikdaş'ın ayakta olduğu dönemden beri uygulanmadıysa da, gerek kendi başına, gerekse de genellikle "hüküm" olarak çevrilen *hok* sınıfındaki bir emrin tam olarak ne olduğunu anlayabilmemiz açısından önem taşımayı sürdürmektedir. Bu sınıftaki emirlerin başka örnekleri arasında, et ve sütü birlikte yemek, yün ve ketenin birlikte kullanıldığı giysileri (*şaatnez*) giymek ve bir tarlayı iki farklı tohumla karışık olarak ekmek (*kilayim*) konusundaki yasaklar sayılabilir. *Hukim* hakkında birbirinden çok farklı bazı açıklamalar önerilmiştir.

Bunların en ünlüsü, "*hok*"un, ardındaki mantığı anlayamayacağımız bir kanun olduğudur. Tanrı için mantıklıdır, ama bizim için bir anlam ifade etmez. Böyle bir kanunun sebep ve amacını görebilmemizi sağlayacak kozmik hikmet türüne sahip olmamız mümkün değildir. Veya belki de, Rav Saadya Gaon'un

söylediği gibi, *hok*, itaat ettiğimiz için bizi ödüllendirmenin ötesinde başka hiçbir sebep olmaksızın verilmiş bir emirdir.¹

Hahamlarımız, her ne kadar Yahudi olmayanlar, sosyal adalet (*mişpatim*) veya tarihi hatıra (*edot*) sınıfındaki kanunları anlayabilirlerse de, süt ve eti birlikte yeme yasağı gibi emirlerin onlara akıldışı ve batıl inanç gibi görüldüğü gerçeğini tanımışlardır. Söyledikleri gibi, *hukim*, “Satan’ın ve dünya uluslarının alay ettikleri” kanunlardır.²

Rambam ise oldukça farklı bir görüşe sahipti. Kendisi, hiçbir İlahi kanunun akıldışı olmadığına inanıyordu. Aksini farz etmek, sanki Tanrı, insanoğullarından daha aşağıdaymış gibi düşünmek anlamına geliyordu. *Hukimin* bize açıklaması olmayan kanunlar gibi görünmesinin tek sebebi, öngörüldükleri orijinal bağlamı unutmuş olmamızdır. Bu kanunların her biri, bazı putperestlik uygulamalarını reddetme ve insanları onlara karşı eğitime amacını gütmekteydi. Ancak çoğu örnekte bu uygulamalar çoktan ortadan kaybolmuştur ve bu emirleri anlaması zor bulmamızın sebebi de budur.³

On üçüncü yüzyılda Ramban tarafından benimsenmiş⁴ ve daha sonraları on dokuzuncu yüzyılda Rabi Şimşon Refael Hirsch tarafından biraz daha ayrıntılı bir şekilde izah edilmiş olan üçüncü bir görüşe göreyse *hukim*, doğanın bütünlüğünü öğretme amacını güden kanunlardır. Doğanın kendi kanunları, etki alanları ve sınırları vardır ve bunları aşmak, Tanrı tarafından yaratılmış olan düzene saygısızlık etmek ve doğanın ta kendisini tehdit etmek anlamına gelir. Bu nedenle hayvan (yün) ve bitki (keten) kaynaklı tekstil ürünlerini birleştirmeyiz, hayvansal yaşamı (süt) hayvansal ölümle (et) karıştırmayız. Kızıl inekle ilgili olarak, Hirsch, bu ritüelin, insanları, insanın faniliğini hatırlatan etkenlerin getirdiği depresyondan arındırma amaçlı olduğunu söylemektedir.

Şahsi görüşümse, *hukimin*, bilinçli olarak rasyonel beyni, prefrontal korteksi⁵ pas geçmeyi amaçlayan emirler olduğu yönündedir. *Hok* sözcüğünün geldiği kök, “hakk etmek (sert bir madde üzerine yazı veya şekil oymak)” anlamına gelen *h-k-k* köküdür. Bir yazı, üzerine yazılan şeyin yüzeyindedir. Hakk etmek ise, yüzeyin çok daha derinine doğru kesme ve işlemeyi içerir. Ritüeller, akıl ve zihnin yüzeyinin altında derinlere kadar iner ve bunun önemli bir sebebi vardır. Bizler sırf rasyonel birer hayvandan ibaret değiliz ve eğer öyle olduğumuzu düşünürsek, çok ciddi hatalar yapabiliriz. Bir limbik sistemimiz⁶, duygusal bir beynimiz vardır. Bunun yanında, potansiyel bir tehlike karşısında bizi kaçmaya, yerimizde donakalmaya veya savaşmaya sevk eden, amigdala⁷ konumlu, son derece güçlü bir tepkiler kümemiz vardır. *Ahlaki bir sistemin, insanlık hali için yeterli olabilmesi, ancak insanlık halinin doğasını tanımasıyla mümkündür*. Bizim korkularımıza hitap edebilmelidir.

Çoğumuzun sahip olduğu en güçlü korku, ölüm korkusudur. La Rochefoucauld’un söylediği gibi, “Ne güneşe ne de ölüme sabit bir gözle bakılabilir.” Ölümü ve onun yaşam üzerinde oluşturduğu trajik gölgeyi Koelet’in yazarı kadar derinlemesine keşfe çıkan pek az kişi olmuştur:

“İnsanoğullarının kaderi hayvanın kaderidir; her ikisini de aynı kader bekler, birinin ölümü diğerinin ölümü gibidir ve hepsinin ruhu aynıdır; ve insanın hayvandan fazlası yoktur; çünkü hepsi sığ nefestir. Hepsi aynı yerde sona erer; hepsi tozlandı ve hepsi toza geri döner” (Koelet 3:19-20).

¹ Saadia Gaon, *Emunot veDeot* (İnançlar ve Fikirler), III. kitap.

² Yoma 67b.

³ *More Nevuhim* (Şaşırılmışların Kılavuzu) III:31.

⁴ Vayikra 19:19 açıklamaları.

⁵ Ç.N.: Beynin bir bölümü olan prefrontal korteks bütün kaynaklardan gelen bilgilerin düzenlendiği ve birleştirilip ortaya çıkarılacak davranışa karar verildiği yerdir.

⁶ Ç.N.: Limbik sistem, beynin derinliklerinde bulunan ve temelde duygu ve davranışların düzenlenmesi, uzun süreli hafıza, motivasyon ve koku duyusunun işlenmesinden sorumlu beyin bölgelerinin ortak adıdır.

⁷ Ç.N.: Amigdala, beynin bir bölümüdür. Duygusal hafıza ve duygusal tepkilerin oluşmasındaki başlıca role sahiptir.

Ölecek olduğu bilgisi, Koelet'i hayata dair her türlü anlam duygusundan mahrum bırakmaktadır. Hayatta başardıklarımıza ölümümüzden sonra neler olacağı hakkında hiçbir fikrimiz yoktur. Ölüm, her türlü meziyetle alay eder: kahraman biri genç yaşta ölür, ödleğ biri olgun bir yaşlılık sürer. Ve bir yakını kaybetmek, farklı bir yönden trajiktir. Sevdiklerimizi kaybetmek, hayatımızın kumaşının, belki de bir daha onarılamayacak şekilde, yırtılması anlamına gelir. Ölüm, en basit, en yalın şekliyle kirletir: fanilik, Tanrı'nın ebediyetiyle aramızda dipsiz bir uçurum açar.

İşte, kızıl inek ritüelinin hitap ettiği varoluşsal ve temel korku budur. Hayvanın kendisi, evcilleşmemiş, ehlileştirilmemiş, saf hayvan yaşamının en yalın simgesidir. Yünün renginde olduğu gibi, kırmızı, hayatın özü olan kanın rengidir. Ağaçların en yükseğı sedir, bitkisel yaşamı temsil eder. Zufa otu saflığı simgeler. Bunların hepsi ateşin içinde küle indirgenirdi ki bu, faniliğın güçlü bir dramıdır. Külün kendisi daha sonra suyun içinde çözüldü ve bu da devamlılığı, yaşamın akışını ve yeniden doğum potansiyelini sembolize eder. Beden ölür, ama ruh akmaya devam eder. Bir nesil ölür, ama bir diğeri doğar. Yaşamlar sona erebilir, ama yaşam sona ermez. Bizden sonra yaşayanlar bizim başladığımız şeyleri devam ettirirler ve biz de onların içinde yaşamaya devam ederiz. Yaşam hiç bitmeyen bir ırmaktır ve bizden kalan bir iz, geleceğe doğru taşınmaya devam eder.

Modern zamanlarda, Koelet'in hissettiklerini en derin şekilde deneyimlemiş ve ifade etmiş olan kişi, bunun hikâyesini makalesi *İtiraflarım*'da anlatmış olan Tolstoy'du.⁸ Bu makaleyi yazdığı ellili yaşlarına geldiğinde, yazılmış en büyük romanlardan ikisini, *Savaş ve Barış* ve *Anna Karenina*'yı yayınlamıştı. Edebiyat dünyasına bırakacağı miras çoktan güvendedi. Büyüklüğü evrensel çapta tanınmıştı. Evliydi, çocukları vardı. Büyük bir malikânesi vardı. Sağlığı yerindeydi. Ve yine de, hepimizin öleceğı bilgisi karşısında, hayata dair bir anlamsızlık duygusuna yenilmişti. Uzun uzun Koelet'ten alıntılar yaptı. İntihar etmeyi düşündü. Aklından hiç çıkmayan bir soru vardı: "Acaba hayatımda, beni bekleyen ölümün kaçınılmazlığı tarafından imha edilmeyecek herhangi bir anlam var mı?"⁹

Bu soruya verilebilecek bir cevabı bilimde aradı, ama bilimin ona tüm söylediğı, "mekânın sonsuzluğunda ve zamanın sonsuzluğunda, sonsuz küçüklükte parçacıklar, sonsuz bir karmaşıklıkla değişime uğrarlar"dan ibaretti. Bilim, amaç ve anlamla değil, sebepler ve sonuçlarla ilgilenir.

Sonunda Tolstoy, hayatı anlamsızlıktan yalnızca dini inancın kurtarabildiğı sonucuna vardı. "Rasyonel bilgi, kültürlü ve bilge insanlar tarafından sunulduğu şekliyle, hayatın anlamına aykırıdır."¹⁰ İhtiyaç duyulan, rasyonel bilğiden farklı bir şeydir. "İnanç hayatın kuvvetidir. Eğer bir insan yaşıyorsa, o zaman bir şeylere inanmalıdır... Eğer sonlu olanın yanılması anlıyorsa, sonsuz olana inanacağı da muhakkaktır. İnanç olmadan yaşamak imkânsızdır."¹¹

Bu nedenle, ölüyle temasın yarattığı kirlenmeyi yenmek için, rasyonel bilgiyi pas geçen bir ritüel olması şarttır. İşte, ölümün, yaşam sularının içinde çözülüp eritildiğı ve bu suyun serpildiğı kişilerin tekrar Şehina'nın bölgesine girebilmek ve ebediyetle olan bağlantılarını yeniden kurmak üzere tekrar saflaştıkları kızıl inek prosedürü bundan ibarettir.

Artık kızıl inek ve yedi günlük arınma ritüelimiz yoktur, ama başkaları tarafından teselli edildiğimiz ve hayatla tekrar bağlantı kurduğumuz yedi günlük matem dönemimiz (*şiva*) vardır. Kederimiz, dostlar ve ailemizle olan temas sayesinde yavaş yavaş eriyip gider; tıpkı kızıl ineğın küllerinin "yaşam sularının" içinde çözülmesi gibi. Bu dönemden, hâlâ kaybettiğimiz yakınıımızdan yoksun olarak, ama bir ölçüde temizlenmiş, arınmış, tekrar hayatla yüzleşebilecek bir halde çıkarız.

⁸ Leo Tolstoy, *A Confession ve diğeri dini yazılar*, Penguin Classics, 1987.

⁹ A.g.e., 35.

¹⁰ A.g.e., 50.

¹¹ A.g.e., 54.

Eğer kendimize yaşam Tanrı'sı tarafından iyileştirilme izni verirse, ölümün gölgesinden çıkabileceğimize inanıyorum. Ancak bunu yapmak için başkalarının yardımına ihtiyacımız vardır. “Bir mahpus, kendisini hapisten kurtaramaz”¹² der Talmud. Paklama sularını serpmek için bir Koen'e ihtiyaç vardı. Kederimizi gidermek için de teselli edecek kişilere ihtiyaç vardır. **Ama inanç – rasyonel akıldan daha derin olan *hok* dünyasından gelen inanç – en derin korkularımızın tedavisine yardımcı olabilir.**

Şabat Şalom

Jonathan Sacks

Rabbi Sacks'ın diğer mahaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sebesteni ziyaret edin.

Facebook, Twitter, YouTube, Instagram @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversations Trust tarafından desteklenmektedir.

---

¹² Berahot 5b.